

ISSN: 2181-404X

ЭКСПЕРИМЕНТАЛ

ТАДҚИҚОТЛАР

2-СОН

ФЕВРАЛЬ, 2023

ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ * EXPERIMENTAL STUDIES

ISSN: 2181-404X
DOI Journal 10.56017/2181-404X

ЭКСПЕРИМЕНТАЛ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

1-ЖИЛД, 2-СОН

ЖУРНАЛ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ
ТОМ-1, НОМЕР-2

JOURNAL OF EXPERIMENTAL STUDIES
VOLUME-1, ISSUE-2

ТОШКЕНТ – 2023

ЭКСПЕРИМЕНТАЛ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF EXPERIMENTAL STUDIES

№ 2 (2023) DOI <http://dx.doi.org/10.56017/2181-404X-2023-2>

Бош муҳаррир:

Касимов И. – тиббиёт фанлари доктори, профессор

Масъул муҳаррир:

Расулов Х. – физика-математика фанлари номзоди, доцент

Таҳририят аъзолари:

Мадумаров Т. – биология фанлари доктори, профессор
Хасанов Ф. – биология фанлари доктори, профессор
Исмаилов Қ. – физика-математика фанлари доктори, профессор
Раимова Г. – физика-математика фанлари доктори, профессор
Мирзакаримов А. – физика-математика фанлари номзоди, доцент
Рахимов Т. – кимё фанлари доктори, профессор
Боймирзаев А. – кимё фанлар доктори, доцент
Ходжанов И. – тиббиёт фанлари доктори, профессор
Зуфаров М. – тиббиёт фанлари доктори, профессор
Жалолова Д. – тиббиёт фанлари номзоди, доцент
Нурходжаев А. – геология-минералогия фанлари доктори
Ахунджанов Р. – геология-минералогия фанлари доктори
Акрамова Н. – геология-минералогия фанлари номзоди
Хайдаров В. – фармацевтика фанлари номзоди, профессор
Урманова Ф. – фармацевтика фанлари доктори, профессор
Нуридуллаева К. – фармацевтика фанлари бўйича фалсафа доктори

“Экспериментал тадқиқотлар” илмий-амалий журнали 2022 йил 22 декабрь куни **№ 054835**-сонли гувоҳнома билан оммавий ахборот воситаси сифатида давлат рўйхатидан ўтказилган.

Мазкур журнал **6 та** халқаро маълумотлар базаларида индексланган бўлиб, жорий йил учун **UIF 2023 = 7.4** “**импакт-фактор**” кўрсаткичига эга.

Ўзбекистон Республикаси Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги ҳузуридаги Олий аттестация комиссиясининг 2023 йил 24 июлдаги 01-02/1199-сонли хатига мувофиқ ушбу журналда чоп этилган мақолалар **хорижий мақолалар сифатида тан олинади.**

Саҳифаловчи\Page Maker\Верстка: Абдураҳмон Хасанов

Таҳририят манзили: Тошкент шаҳар, Учтепа тумани, “Ватан” МФЙ, Чилонзор 24-мавзеси, 2/27-уй. Почта индекси 100152. Веб-сайт: www.imfaktor.uz/com

Телефон номер: +99894-410 11 55, E-mail: tahririyat@imfaktor.uz

© “IMFAKTOR Pages” илмий нашриёти, 2023 йил.

© Муаллифлар жамоаси, 2023 йил.

ЭКСПЕРИМЕНТАЛ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF EXPERIMENTAL STUDIES

Биология фанлари

ХАИТОВ Мурод Атаназарович

Тошкент тиббиёт академияси Урганч филиали

Жамоат саломатлиги ва соғлиқни сақлашни

бошқариш кафедраси изланувчиси

АБДУЛЛАЕВ Ибодулла Кочкарович

Тиббиёт фанлари доктори, профессор

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7633843>

ИИО ХОДИМЛАРИ ОРАСИДА НЕВРОЛОГИК КАСАЛЛАНИШНИНГ ИЖТИМОЙ ЖИҲАТЛАРИ ВА УНИ КАМАЙТИРИШ ҲОЛАТЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИ

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада Ички ишлар органлари ходимларининг стрессга дучор бўлиш даражаси, неврологик касалланишлар шунингдек, бу асосда психосоматик касалликларнинг пайдо бўлиши муҳокама қилинади. Ички ишлар ходимларининг психосоматик касалликларнинг келиб чиқиши ва уларни даволашда психотерапиянинг ўрни ҳақида мулоҳазалар ўрганилди.

Калит сўзлар: стресс, психосоматик касалликлар, нотўғри мослашиш, невропатия, альцгеймер.

СОЦИАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ НЕВРОЛОГИЧЕСКИХ ЗАБОЛЕВАНИЙ СРЕДИ РАБОТНИКОВ ИИО И ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ОРГАНИЗАЦИИ ДЕЛ ПО ОВД СНИЖЕНИЮ

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматривается уровень подверженности сотрудников органов внутренних дел стрессам, неврологическим заболеваниям, а также возникновению на этой почве психосоматических заболеваний. Изучены мнения сотрудников органов внутренних дел о происхождении психосоматических заболеваний и роли психотерапии в их лечении.

Ключевые слова: стресс, психосоматические заболевания, дезадаптация, нейропатия, болезнь альцгеймера.

SOCIAL ASPECTS OF NEUROLOGICAL ILLNESS AMONG IAB EMPLOYEES AND PRIORITY DIRECTIONS OF ORGANIZING CASES FOR ITS REDUCTION

ANNOTATION

This article discusses the level of exposure to stress of employees of internal affairs bodies, neurological diseases, as well as the occurrence of psychosomatic diseases on this basis. Opinions of internal affairs officers about the origin of psychosomatic diseases and the role of psychotherapy in their treatment were studied.

Key words: stress, psychosomatic diseases, maladaptation, neuropathy, alzheimer's.

Мия, орқа мия ёки бошқа нервлардаги структуравий, биокимёвий ёки электр аномалликлари бир қатор аломатларга олиб келиши мумкин. Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти 2006 йилда ҳисоб-китобларга кўра, неврологик касалликлар ва уларнинг оқибатлари (тўғридан-тўғри оқибатлари) бутун дунё бўйлаб бир миллиардга яқин одамга таъсир қилади.

Нейропатия бу тананинг ҳар қандай жойида пайдо бўладиган асаб бузилиши ёки бузилишига ишора қилади. Умумий симптомлар уйқусизлик ва заифлик бўлиб, кўпинча қўл ва оёқларга таъсир қилади. Одатда, бу диабет ёки дори-дармонлар ва бошқа сабаблар каби тизимли касалликлар натижасида юзага келади.

Альцгеймер касаллиги деманснинг бир шакли, Альцгеймер – бу мия хужайраларини йўқ қиладиган ва одамнинг когнитив ва жисмоний функцияларига халақит берадиган прогрессив касаллик.

Паркинсон касаллиги бу дегенератив неврологик касаллик бўлиб, одам танасининг баъзи функциялари устидан назоратни йўқотади. Симптомлар бир қўлда титроқ, секин ҳаракат, қаттиқлик ва мувозанатни йўқотиш билан бошланади. Даволаш усуллари дори-дармонларни ва симптомларни бошқариш учун жарроҳликни ўз ичига олади.

Миопатия мушак толалари тўғри ишламайдиган ва юқори қўллар ва сонларда энг оғир бўлган мушак касаллиги.

Амиотрофик латерал склероз АЛС ёки Лоу Гехриг касаллиги – бу мотор нейронларига таъсир қилувчи ва тананинг мушаклари функциясининг ёмонлашишига олиб келадиган прогрессив касаллик.

Қон томир патологияси, ҳаёт учун хавфли касаллик бўлиб, мияга қон оқимининг ёмон таъминланиши хужайралар ўлимига олиб келади. Аломатлар орасида юриш қийинлиги, нутқнинг қийинлиги, фалаж ёки юз, қўл ёки оёқнинг уйқучанлиги киради.

Миастения Гравис нервлардан мушакларга сигналларни тўсиб қўядиган ва мушакларни кучсиз ҳолга келтирадиган сурункали нерв-мушак касаллиги, бу фаоллик даврида кучайиб, дам олиш давридан кейин яхшиланади. Кўпинча таъсирланган мушаклар кўзлар, юз ва ютишдир.

Мушак дистрофияси прогрессив заифлик ва мушак массасининг йўқолишига олиб келадиган касалликлар гуруҳи. Бу ғайритабиий генлар соғлом мушак ҳосил қилиш учун зарур бўлган оксилларни ишлаб чиқаришга тўсқинлик қилганда пайдо бўлади. Симптомлар мушакларнинг заифлашиши билан бошланади, бу мушакларнинг кескин ёмонлашишига ва мушакларнинг қисқаришига олиб келади.

Ички ишлар ходимларида стрессни ифодаланиши муаммосини ўрганиш, уларда намоён бўлган хулқнинг шаклланишида унинг қайси хусусиятлари етакчилик қилганлиги, у ёки бу хаттиҳаракатларни содир этишда нималарга асосланганлигини аниқлаш муҳим аҳамият касб этиб, эмпирик жиҳатдан ўз тасдиғини топиши лозим бўлган хулосалар билан асосланиши ҳамда ички ишлар ходими ўтмиши ва ҳозирги мавжудлигини тушунтириш билан чекланиб қолмасдан, унинг хулқида келажакда юз бериши мумкин бўлган ўзгаришларни ҳам башорат қила олиши лозим.

Кўпгина неврологик касалликлар табиатда яллиғланишдир. Неврит шаклини олган ҳолда, периферик нервларда ва марказий асаб тизимида патологик ўзгаришлар пайдо бўлиши мумкин. Бундан ташқари, кўплаб неврологик касалликлар жиддий аломатларсиз бошланади ва жуда сезилмас тарзда давом этади. Аксарият одамлар даврий касалликларни магнит бўронлари ёки об-ҳаво ўзгаришининг сабаби сифатида қабул қилишади. Фақат қийин вазиятлар юзага келганда, биз шифокор билан маслаҳатлашимиз кераклигини эслаймиз. Муолажалар чўзилишининг энг катта сабаби уларнинг соғлиғига эътибор бермасликдир.

Мамлакатда ижтимоий-сиёсий кескинликлар, иқтисодий қийинчиликлар ва ички қуролли тўқнашувларнинг доимий кучайиши шароитида давлатнинг асосий вазифаси Ўзбекистон Ички ишлар вазирлигининг барча фаолиятини қонунни ҳимоя қилувчи иқтисодиёт сифатида оптималлаштиришдир.

Ички ишлар органлари олдида турган вазифаларнинг муваффақиятли бажарилиши кўп жиҳатдан шахсий таркибнинг саломатлиги ва касбий узоқ умр кўришини таъминлаш ва сақлаш, уларнинг малакаси, касбий маҳоратининг маънавий-психологик фазилатларини керакли даражада таъминлашга боғлиқ.

Ўзбекистондаги сиёсий ва ижтимоий-иқтисодий вазият, криминоген вазиятнинг кескинлашуви минтақанинг мақбул иқтисодий ривожланишини таъминлайдиган ички ишлар органларининг кадрлар салоҳиятини кучайтиришни талаб қилади. Шу билан бирга, барча ички ишлар ходимлари учун асосий мезонлардан бири уларнинг соғлиғи ҳолати бўлиб, масалаларига етарлича эътибор берилмаяпти. Ҳар кунги чет эл полицияси ходимларининг ижтимоий, иқтисодий ва тиббий-ижтимоий хавф омиллари фониди ҳиссий ва жисмоний стресс омиллари таъсири билан мураккаблашган шароитларда меҳнат ва касбий вазифаларни бажариш заруратидан иборат бўлган ўзига хослиги уларни қўйишга имкон беради.

Юқоридаги вазиятлар ички ишлар органлари ходимлари фаолиятини тиббий-ижтимоий қўллаб-қувватлашнинг самарали моделларини ишлаб чиқиш ва жорий этишнинг долзарблиги ва зарурлигини кўрсатади.

Ички ишлар органлари (кейинги ўринларда – ИИО) ходимларининг касбий фаолияти руҳий саломатлик бузилишининг сабаби бўлиши мумкин бўлган юқори руҳий стресс билан боғлиқ экстремал вазиятлар билан боғлиқ. Ички ишлар ходимларида руҳий касалликларни ривожланишининг дастлабки босқичида аниқлаш идоровий соғлиқни сақлашнинг устувор йўналишларидан биридир. Полиция ходимларида руҳий касалликларнинг эрта ташхиси ўз вақтида психиатрик ёрдам кўрсатишга имкон беради, бу эса психопатологик ҳолатларнинг пасайишига олиб келади, бузилишларнинг ривожланишини олдини олади ва шу билан уларнинг касбий ишончилигини оширади. Ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари вакиллари ўртасида руҳий касалликларни ўз вақтида даволаш идоровий руҳий саломатлик хизмати муваффақиятининг гаровидир.

Маълумки меҳнат фаолиятининг деярли барча турлари психосоциал стресс билан боғлиқ. Меҳнатга лаёқатли аҳоли таркибида тезкор ва хавфли касблар алоҳида ўрин эгаллайди, улар орасида ИИО ходимлари ҳам бор. ИИО ходимлари орасидаги иш, қоида тариқасида, дастлаб шахсий таваккалчилик, қарама-қаршилиқ, зўравонлик ва турли хил хавфли операцияларда ҳар қуни иштирок этиш туфайли стрессли ҳисобланади ва бу ҳолат кўпчилик Неврологик касалликларни келтириб чиқаради.

Меҳнат жараёнининг бу ўзига хослиги асосан марказий асаб тизимида, ҳиссий органларга ва ходимнинг ҳиссий соҳасига юқини акс эттиради. Қундалиқ ёки узоқ давом этадиган психо-эмоционал стресс ақлий барқарорлик тўсиғидан ошиб кетганда, стрессни чекловчи тизимларнинг (СЛС) адаптив стресс реакцияси патогенга айланади (қийин), бу шахснинг психо-ижтимоий ва психофизиологик функцияларининг тартибсизланишида намоён бўлади. Натижада пайдо бўлган психофизиологик мослашув ҳолатлари марказий асаб тизимининг когнитив функцияларининг пасайиши, меҳнат қобилияти, чарчокнинг кучайиши, хатти-ҳаракатларнинг девиант шакллари (ўз жонига қасд қилиш тенденциялари, тажовузкорлик, импульсив ҳаракатлар ва бошқалар), шунингдек, бошқа бузилишларда намоён бўлади.

Ҳар бир ходим доимий равишда ўсиб бораётган талабларга мослаша олмайди, ўз касбий фаолиятини ва мулоқотнинг мураккаб зиддиятли вазиятларида ижтимоий ролини самарали бажара олмайди.

Шу муносабат билан, ушбу муаммога жиддий эътибор беришнинг долзарблиги нафақат мутахассисларнинг кенг доираси (терапевтлар, кардиологлар, неврологлар ва психиатрлар), балки тиббий психологлар, физиологлар ва социологлар учун ҳам ортиб бормоқда. Ушбу тадқиқотнинг мақсади: полиция ходимларининг психосоматик касалликлар ҳақида хабардорлик даражаси ва бунда психологик ёрдамнинг аҳамияти.

Ўзбекистон Республикаси ИИВнинг 2017 йил 31 декабрь кундаги 292-сонли буйруғига асосан, жорий йилнинг 3 июнь куни ИИВ Малака ошириш институти ҳудудий филиалида Нукус шаҳар ИИО ФМБ билан ҳамкорликда Нукус шаҳар ва Нукус тумани ички ишлар органлари тизимидаги ходимларга психологик семинар-тренинг машғулоти ўтказилди.

Ўқув машғулотининг асосий мақсади – ички ишлар органлари ходимлари томонидан психологик усул ва методлардан тўғри фойдаланиш ҳамда экстремал ҳолатларда тўғри қарор қабул қилиш бўйича психологик билимларини ошириш, шунингдек, жамоада маънавий-руҳий муҳитни яхшилаш ҳамда турли хил руҳий зўриқишнинг олдини олиш орқали ходимларнинг руҳий барқарорлигини таъминлашдан иборат.

Машғулотда тажрибали психологлар томонидан “стресс ва унинг пайдо бўлиш омиллари, даражалари ва вазиятлар”, “стресс оқибатлари, унинг эмоция ва ҳиссиётларга таъсири”, “стрессни энгиш усуллари ва уни бошқариш”, шунингдек, “ички куч ва мулоқот одоблари” ҳақида маълумотлар ўтказилди ҳамда стресснинг олдини олиш бўйича турли амалий машқлар ўтказилди. Машғулот сўнгида, таълим муассасалари психологларига Нукус шаҳар ИИО ФМБ бошлиғининг ташаккурномалари тантанали равишда топширилди.

Ички ишлар ходимларида юзага келувчи стрессни даволашда психотерапия ва психофармакотерапияга асосий урғу берилди. Ҳар қандай стресс ва депрессияда психофармакотерапия психотерапия билан бошланиши ва психотерапия билан тугалланиши керак. Фармакотерапиядан олдин ўтказилган психотерапия даволаниш жараёнини енгиллаштиради, ундан кейин ўтказилган психотерапия эса депрессия қайталанишининг олдини олади.

ИҚТИБОСЛАР

1. Fayziyev.Y.M. Umumiy va tibbiy psixologiya.T.: “Ilm-ziyo”, 2017.-176
2. Xaydarov F.I., Xalilova N.I. Umumiy psixologiya. T.:Toshkent-2010.
3. Kasimova, M. B., Axmedova, N. A., Maxamatxodjaeva, X. B., Sharapov, Z., Xudoynazarov, A., & Kadirova, Sh. (2022). Erap-1 and il-23r as a leading genetic predictors of development of ankylosing spondyloarthritis.
4. Xamraev, A. A., Axmedova, N. A., & Alieva, K. K. (2022). Klinicheskie osobennosti techeniya reaktivnogo artrita u bolnyx s Xronicheskim virusnym gepatitom (Doctoral dissertation, Toshkent).
5. Axmedova, N. A. (2022). The role of genes regulating inflammatory mediators in the etiopathogenesis of chronic pancreatitis.
6. Kasimova, M. B., & Axmedova, N. A. (2022). Ankilozlovchi spondilitli bemorlarda skeletdan tashqari zararlanishlarni baholash.
7. Axmedova, N. A. (2022). Patogeneticheskie osnovy sistemnoy fermentoterapii pri revmaticheskix zabolevaniyax.